

העבר, ההווה והעתיד

הב.ט.ו של

מאת ג'ורג' מנור

קאזואו אונו ויורי רן
OHNO KAZUO & YORI RAN

יפאן, כשהסתיימו ימי האימפריה הקיסרית שלה בתבוסה מוחלטת במלחמת העולם השנייה.

אבל שני יוצרי מחול הבוטו לא התכוונו להביע מחאה, אלא לחפש את עצמם במבוכה ששררה אז בארצם, ביחס להשפעות המערביות החזקות שניכרו בעבודתם והרצון להיצמד לאותו משהו יפאני ייחודי, מסורתי, שאף הוא החל להישחק. בעיני היפאנים, היה הבוטו מערבי מדי לטעמם. אם לא מחול ותיאטרון מסורתי משלהם, הם העדיפו אומנויות מיובאות ממש, כגון הבאלט הקלאסי או מחול מודרני המבוסס על הסגנון המודרני האמריקני.

אומני הבוטו בחרו דווקא במוזיקה מערבית, לא תמיד ממיטב המלחינים, למופעיהם. נקודת המוצא היתה לא רחוקה מזו של יוצרי מחול-ההבעה האירופי של ראשית המאה ה-20: ביטוי עצמי, אישי, שהוא בבוטו ביטוי אוטונומי של גוף הרקדן. "הרקדן נתפש ככלי אובייקטיבי, שהרקדן עצמו חוקר אותו עד גבולותיו. בעשותו זאת, הוא מגיע, באופן כמעט מיסטי, אל עולם שבו בטלות ההבחנות, התנועה מתפרקת לחלקיקי היסוד שלה" (מדברי ההודעה על מפגש עם האורח מיפאן, שהתקיימה במוזיאון טיקוטין לאומנות יפאנית בחיפה).

השיא הדרמטי והאסתטי של הבוטו היה מופע "סאנקאי ג'וקו", שנקרא

"מרום סקרנות הביצים נעמדו על חודיהן", ושבוצע בשפיים. מופע, שבו

שימשו מים וחול, וביצים ענקיות מוארות מבפנים, לעוד חלום בהקיץ של

תנועה אישית ותענוגות של יופי בימתי, שלא נראה כמוהו עד אז

ועובד גם בארצות הברית, על מנת לנסות ולרכוש את יסודות האומנות היפאנית החדשה הזאת, שנוצרה בשנות ה-60 על ידי שני אומנים, קאזואו אונו והגייקאטה טאטסומי (Hajikata Tatsumi).

אריה בורשטיין אף השתתף כרקדן במסע מופעים של אמאגאטסו, מייסד "סאנקאי ג'וקו", שעה שלמד בארה"ב. ובשנים האחרונות, שב משהייה ממושכת בביתו של קאזואו אונו, יורי רן.

ביוזמתו ובעזרתו של יורי רן הגיע ארצה בחדש יולי '97 הפרופסור נאקמורה פומיאקי (Nakamura Fumiaki). נערכו הרצאות ומפגשים, שבהם השתתפו אוהדי-בוטו ישראלים רבים.

נפגשתי עם האורח מיפאן ועם יורי רן, וניסיתי להבין בעזרתם מקצת מסוד הקסם הבוטואי.

השם בוטו, פירוש, כידוע, צל או אפלה. לדבריו של האורח, כונה כך המחול החדש, שנוצר בשנות ה-60, משום שנוצר בתקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה, שעה שיפאן היתה תחת משטר כיבוש אמריקני. והצל, היא אותה אפלה שירדה על ארץ השמש העולה,

אמר טאטסומי היגייקאטה,

אחד משני אבות הבוטו:

"בוטו היא גוויה,

העומדת מרוב יאוש".

לפני כעשרים שנה הדהימה להקת המחול בוטו היפאני "סאנקאי ג'וקו" את ציבור שוחרי הריקוד בארץ - ולמעשה גם באירופה ובאמריקה. ארבעת המופלאים של אמאגאטסו, שנעו באיטיות מדהימה מתמונה יפה וחיידית אחת לשנייה, אסטטית לא פחות ועלומה כמוה, והקסימו במקוריותם.

הטווס החי המטייל לו על הבימה, הרקדן הנופל ארצה כעץ כרות ונוחת על גבו, רקדן אחר התלוי ברגליו על רקע כחול זוהר, הגופות העירומים כמעט, המשוכים אבקה לבנה והראשים המגולחים, כל אלה היו חידוש, מגרה ומחשמל דווקא ב"קרירותו". אין זכר לתוכן, לכוונה או למסר. מכל מקום, לא במובן המערבי המקובל במחול המודרני.

שעה שהרקדנים השתלשלו במשך יותר ממחצית השעה מחבלים התלויים מגג היכל התרבות בתל-אביב או באמפיתיאטרון האוניברסיטה על הר הצופים - עצרו הכל את נשימתם. וכאשר נהרג אחד הרקדנים של "סאנקאי ג'וקו" כעבור שנתיים בשעת ביצוע מופע זה בסיאטל, ארה"ב, חשו הכל בכאב וברגשי אבל. כל כך קרובים נראו לנו הרקדנים היפאנים ה"משונים" הללו.

אחריהם הגיעה לישראל להקת "אריאדונה", שכולה נשים. היא היתה לא פחות עיקבית ומוזרה.

אבל השיא הדרמטי והאסתטי של הבוטו היה מופע "סאנקאי ג'וקו", שנקרא "מרום סקרנות הביצים נעמדו על חודיהן", ושבוצע בשפיים. מופע, שבו שימשו מים וחול, וביצים ענקיות מוארות מבפנים, לעוד חלום בהקיץ של תנועה איטית ותענוגות של יופי בימתי, שלא נראה כמוהו עד אז.

ככלות כל המופעים המרשימים הללו, הגיע לארץ אחד משני האבות הרוחניים של מחול הבוטו, קאזואו אונו, שהיה כבר אז גבר קשיש, רזה כמקל, שבקושי זז, אבל כל נייע שלו מלא רגישות פנימית ופיוטיות אישית מיוחדת במינה.

כך שאפשר לומר, שהצופה חובב המחול הישראלי מיועד היטב לבוטו וענפיו השונים.

המופע האחרון של "סאנקאי ג'וקו" בישראל לפני כשנה היה מהדורה חדשה של מופעי הלהקה של אמאגאטסו מלפני שני עשורים. היו בו רגעי קסם, תפאורה נהדרת של תבליט בו מוטבעים גופות הרקדנים, אבל ככלל לא ניכרו בעבודה החדשה חידושים או הישגים כלשהם.

הבוטו נשאר חידה, כשם שהיה פעם. גם שלל הספרים שראו אור בנושא בעולם לא הסירו, ולו טפח ממשי אחד, מהתופעה המעוררת שאלות שאין להן מענה.

במשך השנים, לא מעט ישראלים טרחו להגיע ליפאן או לאמאגאטסו, היושב קבע בפריז

יורי רן
YORI RAN

ביוזמתם של יורי רן ואורית נבו התכנסו בסוף חודש ספטמבר כעשרים (!) רקדנים ואוהבי בוטו בביתה של אורית, לדיון בנושא "בוטו ישראלי, האם יש חיה כזאת? ואם כן, איזו מין חיה זו?".

היו שם סטודנטים צעירים, רקדנים מנוסים, יוצרים ומבצעים. בין האומנים המוכרים שנכחו היו נטע פלוצקי, יוסי יונגמן, נמרוד פריד, תמר בורר וכן יוזמי הכנס, הראשון מסוגו אצלנו.

הדיון, שנמשך כשעתיים, היה רגוע ולעיתים אישי, שעה שהאנשים דיברו על החוויות שלהם ומה מושך אותם לסוג זה של מחול מודרני, יפאני דווקא.

אי אפשר היה לצפות, שהכל יגיעו להסכמה לגבי "יפאניות" הייחודית של הבוטו, וישראליותם של אלה העוסקים בו בארץ. לא היתה כוונה מצד איש מהמשתתפים, לנסח איזה מניפסט תיאורטי.

אבל רוב המשתתפים הסכימו להצעת היוזמים, להגיע למופע משותף של אנשי הבוטו שלנו, בעתיד הקרוב. בשלב ראשון הוחלט לארגן מפגש נוסף, בו יציגו איש איש את עבודותיו. ורק אחר כך אפשר יהיה להווכח, האם יש מספיק חומר להפקת מופע, ולו בפני קהל מוזמן של חובבי הבוטו.

כל מי שיוצר או מתעניין במחול הבוטו מתבקש להתקשר לאורית נבו, רח' הגלגל 29, רמת-גן 52392. טל/פקס: 03-6194388, לקבלת מידע נוסף.

Hajikata Tatsumi 98'
Management Office
Asbestos Studio, 1-6-17 Nakamachi
Meguro-ku
Tokyo
JAPAN 153

טל: 0081-3-3793-3164
פקס: 3-3711-6214

למחול הבוטו עבר נכבד. השפעתו על המחול בעולם ניכרת. אבל במולדתו הוא אולי כבר בגדר תקופה שהסתיימה. גם בשיאו, שעה שפעלו ביפן יותר מ-60 קבוצות בוטו שונות, הוא לא היה פופולארי, אלא בקרב חסידיו.

בשל האופי האינדיבידואליסטי שלו, וגישתם הפילוסופית-אסתטית של יוצריו, לא נוצרה מסורת של ממש, שבכוחה לשמר יצירות חשובות של בוטו, אלא בסרטים ובספרים, בצילומים ובאמצעי המחשבה אחרים. האם יש לו עתיד? זוהי שאלה שאני נוטה לענות עליה - בצער רב - בשלילה. אבל רק בעוד שנים אחדות יתברר, האם הבוטו היה רק תופעה של עשרות שנים מעטות, בחייהם של יוצריו ומבצעיו.

נכחתי בשיעור שנתן יורי רן במסגרת המפגשים שהתקיימו במרכז סוזן דלל ביולי. מי מהמשתתפים שרצה להתנסות בעצמו בתנועה, עלה לבימה. יורי נמנע מלתת להם הוראות, במובן המקובל בשיעור קלאסי או מודרני. הוא הוליך את המשתתפים מעדנות לגילוי התנועה, שגופם מכתוב להם.

מבלי שידבר על כך, החלו האנשים לנוע בצורה "צימחית", מאוד אורגנית, ובקצב איטי מאוד, שוב מבלי שדובר על מרכיבי המהירות, או נכון יותר האיטיות, שהיא מרכיב סגנוני חשוב כל כך בבוטו. מה שעשו המשתתפים היה, בעצם, דומה לאילתור-מגע (שמשום מה עדיין מכונה אצלנו contact-improvization), אבל ללא המגע, כי כל אחד נע בפני עצמו.

בדידות זו של הפרט מצויה בכל מופעי להקות הבוטו שיצא לי לחזות בהן. אין כמעט מגע בין אדם לאדם. אין דואט, שהוא מרכיב בסיסי ביותר של המחול המערבי. כל רקדן הוא בגדר עולם בפני עצמו, אפילו אם הכוריאוגרף בונה תמונה כוללת. בדידות זו, אוטונומיה של הפרט, אופיינית בחברה המערבית המנוכרת, וכנראה הולמת גם את רגשי הבדידות והניכור בחברה היפאנית התעשייתית. ומכאן ההצלחה הרבה של הבוטו במערב - ואי פופולאריותו בארצו.

חלקו השני של השיעור היה, בעצם, שיעור בהרפיה, קרוב לשיטת פלדנקרייז.

בשיחתי עם נאקמורה פומיאקי הוא עמד על כך, שלמעשה אין דבר כזה סגנון בוטו או שיטת מחול בוטו. לדעתו, אין זו טכניקה במובן המערבי, אלא גישה מחשבתית וריגשית.

דרך כזו, של חיפוש עצמי פנימי, מנוגדת קוטבית לדרכי ההוראה המסורתיות של יפן, שהן בעיקר חיקוי "המאסטר" ושינון הדברים עד לביצוע מושלם. היוצר אינו מתבקש לחדש או להיות מקורי, ובדאי לא אישי. ואולי זו הסיבה העמוקה להתנגדות הנחרצת של אומני בימה ביפן לבוטו. הבוטו הוא התגלמות הסובייקטיבי שעה שאומנות המזרח הרחוק משתדלת להיות אובייקטיבית, ונמדדת מול האידיאל שנקבע מכבר, בדומה לחוקי הבאלט הקלאסי.

אולי זו גם הסיבה להצלחת רקדני באלט מהמזרח הרחוק בתחום הבאלט הקלאסי. השאיפה לשלמות מפתחת מאוד את הטכניקה של הבאלט אצל רקדני מזרח אסיה, אבל בו בזמן גורמת לו להיות מנוכר ולהראות מכאני, מחול של רובוטים.

לוי חי ממציא הבוטו, טאטסומי היגיקאטה, הוא היה השנה בן 70. לאחר מותו, בשנת 1986, נוסד ארכיון המוקדש לו ולעבודתו, הממוקם ב"סטודיו האסבסט", מקום שם התקיימו מופעים ובו עבדו אומני הבוטו, לפני שרבים מהם עזבו את ארצם ונדדו לאירופה.

גם האורח שלנו מיפן, נאקמורה, נמנה עם הועדה המארגנת את הכנס והתערוכה שתתקיים בשנה הקרובה בארכיון. למען המעוניינים באירועים הללו הנה הכתובת לאינפורמציה:

